

การสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของฐานอำนาจ การเมือง

The Creation community networks to strength of Political power base.

ศุภวิชัย โรมแพน¹
Suphawit Rompaen

บทคัดย่อ

การสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของฐานอำนาจของนักการเมืองท้องถิ่น ว่ามีกระบวนการหรือปัจจัยใดที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสร้างเครือข่ายอำนาจของผู้นำทางการเมืองที่มีการเชื่อมโยงระหว่างนักการเมืองระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ การสร้างเครือข่ายและการวางรากฐานของนักการเมืองตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันไม่ว่าจะยุคใดหรือสมัยใดก็ตามนักการเมืองต่างต้องลงมาช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนฐานเสียงของกลุ่มเครือข่ายของตนเองไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม โดยฐานเสียงที่คอยช่วยสนับสนุนนั้นมีอยู่ 4 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรก คือ กลุ่มนักการเมืองระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดและระดับประเทศ ที่คอยช่วยเหลือ เช่น ให้การสนับสนุนในด้านทุนทรัพย์ คน พื้นที่ เป้าหมายหรือการวางแผนยุทธศาสตร์ต่างๆ ส่วนที่สอง ได้แก่ กลุ่มเครือญาติหรือวงศ์ตระกูลหรือญาติพี่น้อง ที่คอยเชื่อมโยงไปยังกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มข้าราชการ,กลุ่มนักธุรกิจ,กลุ่มผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน),กลุ่มสตรี,กลุ่มนักวิชาการ และส่วนที่สาม ได้แก่ กลุ่มอื่นๆ ที่นอกเหนือจากกลุ่มนี้ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแพทย์ประจำตำบล กลุ่มผู้นำทางศาสนา และส่วนที่สี่ คือ กลุ่มองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น องค์กรผู้นำของชุมชน,สมาพันธ์หรือชมรมต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นตามความสมัครใจ ดังนั้น ในกระบวนการให้ได้มาซึ่งฐานอำนาจทางการเมืองหรือกลุ่มเครือข่ายที่สำคัญนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องเกือบทุกองค์กรทั้งฐาน

¹อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

คำสำคัญ : ความเข้มแข็ง, เครือข่ายชุมชน, ฐานอำนาจการเมือง

ABSTRACT

The creation community networks to strength of the power base of local politicians which any processes or factors involved in establishing a political network of political leaders with links between local, provincial, and national politicians. The creation of networks and the foundation of politicians from the past to the present, no matter what age or time, politicians have come to support the voice of their own networks, either directly or indirectly by sound base to support it. There are 4 parts to the support base. The first is a local politician. Provincial and national levels of support such as support for people, target areas or strategic planning. The second part is relatives or ancestry or relatives that link to groups such as civil servants, business people, community leaders (Sub district or village headmen, local wisdom), women groups, academic groups and the third part includes other groups besides the group, such as the elderly, district medical, the leaders of religious group and the fourth part is legitimate and legitimate organizations such as community leaders, unions, or clubs That was established voluntarily. So that in the process of gaining a political power base or network group, most importantly, it is involved in almost all organizations, including social, religious, cultural, economic and political bases.

the process so as to obtain political power base or network that has involved almost all organizations and the social, religious, cultural, economic and political power.

Keywords : Strength, Community network , Political power bases

บทนำ

อำนาจเกิดขึ้นได้นั้น ต้องอาศัยการสนับสนุนของกลุ่มคนที่มีทีมงานหรือเครือข่ายที่มีอุดมการณ์ที่เหมือนกัน การจัดตั้งกลุ่มและองค์กรสังคมนอกเหนือไปจากครอบครัวและเครือญาติแล้ว สังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกยังมีการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรทางสังคมที่มีใช้กลุ่มเครือญาติ (No relative groups) ในรูปแบบต่าง ๆ กลุ่มและองค์กรสังคม มักมีลักษณะพื้นฐานสำคัญ ๆ อย่างน้อย 4 ประการด้วยกัน คือ ประการแรก มีการกำหนดเงื่อนไขและคุณสมบัติของสมาชิก บุคคลบางประเภทอาจถูกจำกัดมิให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม ประการที่สอง สมาชิกภาพของกลุ่มหรือองค์กรวางอยู่บนพื้นฐานของเจตนารมณ์และผลประโยชน์ร่วมกัน ประการที่สาม กลุ่มหรือองค์กรมีรูปแบบและโครงสร้างแน่นอนชัดเจน และ ประการที่สี่ สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรม และมีความรู้สึกภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือองค์กร พงศพิศาน ชุมพล และคณะ, อ้างอิงใน พระสันตติสนธิธมโม (เร้าธิวัฒนกุล), (2553 : 9.) องค์กรทางการเมืองถูกครอบด้วยระบบเครือญาติหรือวงศ์ตระกูลหรือญาติพี่น้อง การต่อสู้ทางการเมืองมักเป็นไปในรูปแบบของการจัดตั้งกลุ่ม และองค์กรทางสังคม ผลประโยชน์ อำนาจ ทุนทรัพย์ และตำแหน่งจึงเป็นส่วนสำคัญในการต่อรองของนักการเมือง การตัดสินใจที่จะลงสมัครเป็นนักการเมืองท้องถิ่นจึงได้ถูกกำหนดขึ้นด้วยการเจรจา การวางแผนหรือยุทธศาสตร์ของการเลือกตั้ง การต่อรองและการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมในเรื่องของอำนาจจึงเป็นสิ่งที่ผู้หวังผลประโยชน์ทางการเมืองต่างต้องการแสวงหา เพราะหากการได้มาซึ่งชัยชนะทางการเมือง อำนาจนั้นจะทำให้เขามีอำนาจหรือมีอิทธิพลเหนือคนอื่น การแสวงหาอำนาจและพยายามรักษาฐานอำนาจของตนไว้ให้ยาวนานที่สุดจึงเป็นหัวใจสำคัญของนักการเมือง อำนาจกับการเมืองจึงเป็นของคู่กันแยกกันมิได้ ยศ สันตสมบัติ, (2544: 172) ได้กล่าวถึงอำนาจกับการเมืองไว้ว่า การเมืองในระดับพื้นฐาน คือ กระบวนการต่อสู้แย่งชิงอำนาจในการตัดสินใจเพื่อควบคุมระบบการผลิต การแบ่งปันทรัพยากร และผลประโยชน์อื่น ๆ ที่มีอยู่ในสังคม การเมืองยังเป็นกระบวนการต่อสู้ เพื่อนิยามความหมายของ “อำนาจ”

รูปแบบและความชอบธรรมในการได้มาซึ่งอำนาจ การตัดสินใจการกำหนดและปรับเปลี่ยน “กติกา” ของสังคม การควบคุมให้สมาชิกของสังคมกระทำตามกติกา เพื่อความเป็นระเบียบและความสงบเรียบร้อย ดังนั้น อำนาจอันชอบธรรมและวิธีการได้มาซึ่งอำนาจจะต้องมีการสะสมบารมี มีคุณงามความดีที่ปรากฏชัดแจ้ง มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้นำที่ชาญฉลาดที่สามารถเข้าไปช่วยคิดช่วยทำและช่วยแก้ไขปัญหาในเรื่องปากท้องให้กับประชาชนได้ คือ เป็นที่พึ่งให้กับเขาได้ อำนาจเช่นนี้จะอยู่ได้นานและมั่นคง เพราะทำให้ประชาชนเคารพเกรงใจและศรัทธา หากบางคนเข้ามาเพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมือง อำนาจเช่นนี้จะอยู่ได้ไม่นาน เพราะประชาชนจะไม่ให้การสนับสนุนอีกต่อไป การสร้างอำนาจจึงต้องมีความตระหนักรองถึงผลกระทบให้มากที่สุดและควรทำเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นพื้นฐาน

อาริสโตเติล ได้เสนอรูปแบบการปกครองตามอุดมการณ์ ได้แก่ รูปแบบมัชฌิมาประชาธิปไตย (Polity) เป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุด มีการผ่อนสั้นผ่อนยาว (Moderate) ไม่รุนแรง มีการผ่อนปรน ลักษณะเป็นทางสายกลาง (Middle Way) มีความรู้จักพอประมาณ ไม่ใช้อำนาจรุนแรงจนเกินไป แม้จะมีการใช้อำนาจก็เป็นการใช้ธรรมเป็นอำนาจ มีคุณธรรม การปกครองแบบมัชฌิมาประชาธิปไตย จึงเป็นแบบการปกครองที่มั่นคงมีเสถียรภาพ (Stability) ดีกว่ารูปแบบการปกครองอื่นๆ อาริสโตเติล มุ่งเน้นที่ความสมดุล เป็นรูปแบบของความเป็นกลางในอุดมคติ มีความรู้จักพอ ไม่ใช้อำนาจรุนแรงจนเกินขอบเขต ควรใช้อำนาจด้วยความชอบธรรม ยึดกติกา คือ กฎหมายและความเป็นประชาธิปไตย และเพื่อประโยชน์สุขของคนทุกฝ่าย ส่วนแนวคิดของโสเครตีสและเพลโต (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ : 60.) ได้กล่าวถึงนักปกครองไว้ดังนี้

1. นักบริหาร นักปกครอง หรือนักการเมือง ต้องเป็นคนดี มีความรู้ มีจริยธรรม และคุณธรรม ความรู้ต้องคู่กับคุณธรรม

2. แม้จะมีสติปัญญาสูงส่งสักเพียงใดก็ให้ประพุดินอบน้อมถ่อมตน (Humility) เอาไว้ไม่เป็นคนแข็งกระด้าง เพราะอวดตัวว่ามีความรู้สูงกว่าผู้อื่น หากจะแข็งก็ให้แข็งเป็นเพชร เพราะตัดกระจกได้ หากจะอ่อนก็ให้อ่อนเป็นเส้นไหม เพราะมัดสิ่งใดได้ ถึงคราวตึงก็ควรตึง ถึงคราวหย่อนก็ควรหย่อน วางตัวพอเหมาะ

พอดี เดินสายกลาง เพราะแข็งเกินไปก็ก่อเวร อ่อนเกินไปก็ถูกเขาดูหมิ่น

3. ผู้ใช้อำนาจของรัฐควรใช้อำนาจ ตามกฎหมายที่ให้คามยุติธรรม ปราศจากอคติ โดยมุ่งเน้น ด้านความรู้ คู่ด้วยคุณธรรม ในการใช้อำนาจ เพลโตและ อาริสโตเติล ทั้ง 2 ท่าน ให้ความสำคัญด้านกฎหมายสำหรับ อาริสโตเติล มุ่งไปที่การใช้อำนาจ โดยธรรม หากยังทำไม่ได้ ควรใช้ระบอบประชาธิปไตย (Democracy) เน้นประโยชน์สุขของคนทุกฝ่าย มีนักคิดอย่างเช่น ซี โรท์ มิลล์ C. Wright Mills อ่างในเดชะ สิทธิสุทธิ์ (2541: 25) ได้กล่าวถึง อำนาจทางการเมืองว่า หมายถึง อำนาจที่จะตัดสินใจและการบังคับให้เป็นไปตามการตัดสินใจนั้น ๆ ในส่วนที่มีความสำคัญต่อสังคม หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่าผู้ที่มีอำนาจทางการเมืองสามารถที่จะจัดสรรความชอบธรรม (legitimacy) หรือสิทธิในการปฏิบัติหน้าที่ตามตัวบทกฎหมาย ตัวอย่างของบุคคลที่มีอำนาจทางการเมืองได้แก่ นักการเมือง เช่น สมาชิกรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ตลอดจนบุคคลอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายงานจากบุคคลเหล่านี้ เป็นต้น ส่วนแนวคิดของ ฮารอลด์ ดี ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell), อ่างในเดชะ สิทธิสุทธิ์ (2541 : 26) ได้อธิบายอำนาจทางการเมืองว่า อำนาจสิทธิในการออกกฎหมาย อำนาจกฎหมายใดสามารถทำโทษตั้งแต่ขนาดสถานเบาไปสู่สถานหนัก คือ การประหารชีวิต อำนาจคำสั่งของรัฐ หรือ กฎหมายนั้นมีอำนาจบังคับ (Sanctions) ซึ่งหมายถึง บังคับในทางบวก ซึ่งเป็นการให้รางวัล หรือเป็นการเพิ่มคุณค่า (Values) และบังคับในทางลบคือการทำให้ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามต้องสูญเสียประโยชน์หรือคุณค่าไป ซึ่งฐานอำนาจทางการเมืองมีแหล่งที่มา 3 ทาง คือ สัจดี บุญบงการ อ่างใน นลินี ดันธวานิตย์ (2545 : 13-14)

1. สิทธิอำนาจ (Authority) คือ สิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มได้จากกฎเกณฑ์ อันเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม มีสถาบันทางสังคมรองรับ (Legal Authority) นอกจากนั้นสิทธิอำนาจยังเป็นฐานอำนาจที่ชัดเจนที่สุดในลักษณะของตำแหน่ง อย่างเป็นทางการ (Formal Position) ซึ่งจะได้รับการยอมรับการมีอำนาจเหนือทุกอย่างไม่มีข้อโต้แย้ง ผู้มีอำนาจในลักษณะความหมายนี้ ได้แก่ ข้าราชการในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล ผู้นำท้องถิ่นที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากรัฐบาล เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น

2. ทรัพยากรทางวัตถุ (Material Resource) คือสิ่งที่คนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งมีมากกว่าคนอื่น ๆ เช่น เงิน ทรัพย์สิน ซึ่งเป็นสิ่งที่หายาก และเป็นสิ่งต้องการของคนในสังคม ชนชั้นนำผู้ใช้อำนาจจะมีทรัพยากรทางวัตถุที่มีมากกว่าคนอื่นและจำทำการแลกเปลี่ยน หรือประโยชน์ที่จะนำมาสู่ตนขณะเดียวกันชนชั้นนำจะใช้ประโยชน์อันเป็นประโยชน์ที่เห็นได้ชัด และสามารถให้ต่อแก่ผู้ยอมทำตามได้อย่างทันทีในลักษณะของการตอบโต้ได้ และประโยชน์ที่มีลักษณะเป็นวัตถุที่ตอบสนองความต้องการได้หลายอย่างมากกว่าจะมีความสำคัญ จะเห็นได้ว่าประโยชน์ในแง่นี้คือ ผลประโยชน์ทางตันเศรษฐกิจผู้ที่มีอำนาจตามความหมายที่จะใช้ทรัพยากรทางวัตถุเป็นฐานอำนาจ ได้แก่ พ่อค้า คหบดี ผู้ร่ำรวยในชุมชน ขวานานายทุน ผู้ว่าจ้าง หรือนายทุนเงินกู้ เป็นต้น

3. ทรัพยากรที่ไม่ใช่วัตถุ (Non – Material Resource) คือ ทรัพยากรที่ไม่เป็นวัตถุจับต้องได้ เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง ตำแหน่ง ความน่าเชื่อถือ ความรอบรู้ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นฐานอำนาจของชนชั้นนำในลักษณะหนึ่งซึ่งจะได้รับการยอมรับ ความนิยมชมชอบ ตลอดจนความศรัทธาใคร่จากคนในชุมชน หรือในสังคมนั้น ๆ ผู้ที่มีสิทธิอำนาจในลักษณะความหมายนี้ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ข้าราชการ ผู้สูงอายุ หัวหน้าครอบครัว เป็นต้น นอกจากนี้แหล่งที่มาของฐานอำนาจทางการเมืองทั้ง 3 ทางข้างต้นแล้ว ผู้ที่จะมีอำนาจทางการเมืองยังจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีใช้วัตถุเช่นกัน คือ

1. อุดมการณ์ในระดับบุคคล อุดมการณ์จะประกอบไปด้วยค่านิยมต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ผู้ที่ต้องการมีอำนาจทางการเมืองจะต้องมีอุดมการณ์ที่จะเป็นใหญ่ มีหน้ามีตา มีเกียรติยศ มีชื่อเสียง จึงจำเป็นต้องแสวงหาอำนาจเพื่อตอบสนองอุดมการณ์ของตน

2. สถานที่เอื้ออำนวยไม่ว่าบุคคลจะมีคุณสมบัติพิเศษอย่างไร อำนาจจะไม่เกิดหากสถานการณ์ไม่อำนวย อำนาจจะเกิดขึ้นต้องอาศัยสถานการณ์ที่เหมาะสม เช่น หากรัฐมนตรีไม่ลาออกหัวหน้าพรรคการเมืองอื่นก็ไม่มีโอกาสเป็นนายกรัฐมนตรี หรือหากไม่เกิดรัฐประหารขึ้นนายพลคนหนึ่งก็จะไม่โด่งดัง กลายเป็นวีระบุรุษของชาติขึ้นมาได้ ในส่วนทางรัฐศาสตร์ถือว่าแหล่งที่มาของฐานอำนาจทางการเมืองทั้งหมดข้างต้นเป็นทรัพยากรการเมือง (Political Resource) นั้นย่อมแสดง

ว่าผู้ใดจะมีอำนาจทางการเมืองมากน้อยเพียงใด มีความสามารถและทักษะในการใช้ทรัพยากรทางการเมืองอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านชีววิทยา เช่น ความแตกต่างทางสมอง เป็นต้น นอกจากนี้บุคคลมีทักษะและมีความสามารถต่างกันในด้านนี้ ก็เพราะโอกาสในการได้ฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ ซึ่งแต่ละคนได้รับไม่เท่ากันและนอกจากนั้นอาจเกิดความแตกต่างในการตั้งใจฝึกฝนเพื่อประโยชน์ทางการเมือง สุจิต บุญบงกร อังโน เดชะ สิทธิสุทธิ (2541 : 28) ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ จรูญ สุภาพ (2529: 224) เห็นว่า อำนาจมีลักษณะแตกต่างไปจากอิทธิพล เพราะเหตุว่าอำนาจนั้นมีลักษณะสำคัญคือ 1. มีแหล่งที่มาของอำนาจคือรัฐ 2. เป็นอิทธิพลแบบหนึ่งแต่เป็นอิทธิพลในเชิงบังคับ คำว่าอำนาจจึงไม่ได้หมายความว่าถึงอิทธิพลที่เลือนลอย แต่หมายความว่าอิทธิพลที่อาจมองเห็นได้จริงจัง ซึ่งได้แก่ การลงโทษ หรือการให้รางวัล ซึ่งมีจุดหมายปลายทางคือ การทำให้บุคคลต้องอยู่ภายใต้อำนาจนั้น อำนาจจึงเป็นได้ทั้งเป้าหมายและวิธีการที่มนุษย์ใฝ่หา เพื่ออิทธิพลในการตัดสินใจและตกลงใจ และบังคับให้เป็นไปตามนั้น อำนาจเป็นเรื่องของการควบคุมโดยคนคนเดียวหรือหลายคน ดังนั้น อำนาจจึงเป็นหัวใจปรากฏการณ์ทางการเมืองที่ทุกคนแสวงหาและพิทักษ์รักษาฐานอำนาจ (base of power) มอร์ดัน เอ คาปลาน (Morton A. Kaplan 1964 : 15-17) มีความเห็นว่าฐานอำนาจนั้นเกิดขึ้นโดยการใช้วิธีการ ดังนี้ คือ 1) การบังคับ 2) การให้รางวัล (reward) 3) การใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว (personal relation) 4) ความชอบธรรม (legitimacy) 5) ความชำนาญ (expertise)

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของฐานอำนาจการเมืองนั้นมี ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดว่าใครจะมีอำนาจทางการเมืองหรือไม่ ก็คือ หนึ่งทรัพยากรทางการเมือง และสองวิธีการใช้ทรัพยากรทางการเมืองนั้น ตลอดจนการสร้างเครือข่ายเพื่อวางรากฐานทางการเมือง สร้างอำนาจทางการเมืองให้ยั่งยืนได้ ต่อไป

แนวคิดในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งได้นั้น ประชาชนในชุมชนนั้น ๆ จะต้องมิจิตสำนึก มีการจัดการวางแผนในการทำงานร่วมกัน พึ่งพาตนเองได้

มีความรัก ความสามัคคีกันในชุมชนของตนเอง ในการพัฒนาชุมชนให้มีเป้าหมายที่สำคัญ 2 ประการ คือ การพัฒนาคนให้มีความสุข และการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ และมีความสุข สนทนา พลศรี, อ่างใน พันตรีสุทิน บัวตุ้ม (2545 : 9) ดังมีประเด็นสำคัญ ๆ ต่อไปนี้

1. การพัฒนาคนให้มีความสุขคนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ทั้งเป็นผู้ดำเนินการ เป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้น และเป็นผู้สืบทอดงานพัฒนาไม่ให้สิ้นสุด คนจึงเป็นเป้าหมายสูงสุด (Ultimate Goal) ของการพัฒนาชุมชน จึงต้องพัฒนาคน ให้มีคุณภาพ คุณธรรม และมีความสุข โดยมีวิธี ดังต่อไปนี้

1.1. การพัฒนาคนให้มีความรู้ คือ ทำให้คนมีความรู้ มีความสามารถมีทักษะในการประกอบกิจการงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง และครอบครัว มีความรู้ทางการเมืองและความรู้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เฉลียว ลาด มีวิสัยทัศน์ สุขภาพดี บุคลิกภาพดี สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นต้น

1.2. การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม คือ ทำให้คนเป็นคนดีทั้งการคิด การพูด และการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม เช่น ละเว้นอบายมุข ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เอื้ออาทรต่อผู้อื่น รู้จักความพอเพียงในสิ่งต่าง ๆ มีความอดทนสามารถยับยั้งตนเองไม่ให้ประพฤติน่าตำหนิ เป็นต้น

1.3. การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ การทำให้คนมีความสุขสงบสุข มีจิตใจดีงาม เยือกเย็น มั่นคง มั่งคั่ง ไม่มีความเครียด มีความสุขุมเยือกเย็น มีเมตตา กรุณา รู้จักความพอเพียง รู้จักประมาณเข้าถึงสัจธรรมของชีวิต มองโลกในแง่ดี ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ได้ เป็นต้น

การทำให้คนมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข นับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

2. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข คือการทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึก ร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่าง ด้วยความ

รักและเอื้ออาทรต่อกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจุกกระจายกันก็ได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร (Community Organization) และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อย ๆ ขึ้น (Community Network) ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งด้วยความสมานฉันท์แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น (Civil Community) ชุมชนที่เข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

2.1 มีจิตสำนึกชุมชน หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ กับบุคคลอื่น อย่างเท่าเทียมกัน และมีมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน

2.2 มีจิตวิญญาณชุมชน คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงแทนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัตถุประสงค์ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ความมีจิตวิญญาณชุมชนทำให้เกิดความปิติ ความสุขอย่างล้นเหลือ และเกิดพลังอย่างมิหาพร เป็นพลังเยียวยา ที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข จิตวิญญาณชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกชุมชน ซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยตรงแล้วยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้านอื่น ๆ อีกด้วย เพราะเป็นเสมือนการทำให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจเข้มแข็ง มีความพร้อมที่จะร่วมพลังกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

2.3 เป็นชุมชนเรียนรู้ คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชน และมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติ หรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในหารดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การเป็นชุมชนเรียนรู้ ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิด

หาวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตน

2.4 มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชน และจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

2.5 มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง และชุมชนได้ วางแผน และจัดการกระบวนการ ดำเนินงาน และประเมินผลการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.6 มีเครือข่ายชุมชน คือ กระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่ม และองค์กรชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึก และจิตวิญญาณของสมาชิก และองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

2.7 มีภาวะผู้นำชุมชน คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความคิด หรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นกับผู้อื่น ฝึกตนเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น และทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุป ผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือผู้ที่เชื่อมประสาน แนวความคิดต่าง ๆ ของสมาชิก และองค์กรชุมชน เพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมนั่นเอง

2.8 เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือ หรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม และวัฒนธรรม ทั้งในยามที่ปกติ และประสบกับภาวะวิกฤติต่าง ๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์

2.9 เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งมีผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสงบสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

2.10 เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้ชุมชนดำรงอยู่ และดำรงต่อไปได้ โดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง

กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนา

จึงพอสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้นั้นมีส่วนสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนแรก จะต้องมีการจัดทำแผนหรือโครงสร้างในการดำเนินงานตามแผน เช่น มีคณะกรรมการที่รับผิดชอบ มีการวางแผนเพื่อที่จะหาแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาชุมชน การสร้างจิตสำนึกของชุมชนให้มีส่วนร่วม ในกระบวนการพัฒนาชุมชน และมีการติดตามแผนงานและประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกัน ส่วนที่สอง คณะกรรมการของชุมชนจะต้องนำนโยบายหรือปัญหาข้อถกเถียงต่างๆของชุมชนเพื่อที่จะเสนอต่อหน่วยงานภาครัฐให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของชุมชนว่าได้รับความเดือดร้อนหรือต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาหาช่วยส่งเสริมหรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตามความต้องการได้นั้นต้องประสานกันให้ชัดเจน

แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรอำนาจ

ในการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของฐานอำนาจการเมือง มีปัจจัยในการสนับสนุน โดยจะต้องเกี่ยวข้องกับทรัพยากรอำนาจของผู้นำทางการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะเหตุว่าผู้นำทางการเมืองประกอบด้วยผู้กุมอำนาจ ซึ่งก้าวเข้ามาสู่ความเป็นผู้นำ โดยวิธีการแสวงหาอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ และดำรงความเป็นผู้นำอยู่ในลำดับขั้นที่มีอำนาจสูงสุด มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่เป็นผู้ชี้นำ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ทางทรัพยากรอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจ บารมีเกียรติยศ หรือทรัพย์สินเงินทอง ฯลฯ เป็นเครื่องมือ (apparatus) ในการกำหนดบทบาทหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมได้ กลุ่มพวกนี้เราเรียกว่า กลุ่มผู้นำ ส่วนอีกกลุ่ม เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามกลุ่มแรก ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตามเพราะถูกบังคับ หรือปฏิบัติตามเพราะความสมัครใจก็ตามแต่พวกเขาที่ต้องยอมรับเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม และทรัพยากรอำนาจที่เป็นกลไกสำคัญ ในการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของฐานอำนาจการเมือง โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ความหมายของทรัพยากรอำนาจ ในทัศนะของ William A. Gamson (1968) ได้ให้ความหมายทรัพยากรอำนาจว่า หมายถึง “สิ่งใด ๆ ที่ปัจเจก

ชนหรือกลุ่มบุคคลนำไปใช้เพื่อให้เกิดอำนาจขึ้น” ทรัพยากรอำนาจมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ามิติอื่น ๆ ของอำนาจ มีนักวิเคราะห์เกี่ยวกับอำนาจจำนวนไม่น้อยที่ให้ความสำคัญกับแหล่งอำนาจหรือทรัพยากรอำนาจยิ่งกว่าประเด็นอื่น ๆ ทั้งนี้ โดยพิจารณาว่า อำนาจนั้นมีฐานอยู่ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ตัวอย่าง เช่น การได้รับการสนับสนุนจากการเลือกตั้ง ทักษะ ความชำนาญ ความมั่งคั่งร่ำรวย ความสมถะและการวางตัวอย่างเหมาะสม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้อาจเปลี่ยนรูปมาเป็นอำนาจได้ ในแง่มุมนี้เป็นที่สังเกตว่า โดยทั่วไปผู้ใช้อำนาจมากมักจะมีแหล่งอำนาจหรือทรัพยากรอำนาจมาก และแหล่งดังกล่าวสามารถเปลี่ยนมาเป็นตัวอำนาจได้ง่ายกว่าด้วย ตามทัศนะของ Gamson ทรัพยากรอำนาจมีอยู่หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

1.1 การเป็นเจ้าของได้แก่การครอบครองปัจจัยที่อาจทำให้เกิดอำนาจได้ เช่น เงินทอง ความรู้ ความชำนาญ บุคลิกลักษณะดี การวางตัวได้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

1.2 การได้ดำรงตำแหน่งสำคัญในองค์กร เช่น ตำแหน่งผู้นำในกระทรวง กองทัพ ธนาคาร หน่วยงานของตำรวจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกัน กระบวนการยุติธรรม บริษัท สมาคม เป็นต้น

1.3 การได้รับมอบอำนาจจากผู้อื่น เช่น ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดก หรือรองนายกรัฐมนตรีได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรี ให้ปฏิบัติราชการแทนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นต้น

1.4 การเป็นเจ้าขององค์กร เช่น เป็นเจ้าของธนาคาร บริษัท ห้างร้าน โรงแรม ฯลฯ

มีข้อสังเกตว่า ทรัพยากรอำนาจนั้นยังอาจแบ่งออกเป็นสินทรัพย์ที่จับต้องได้ เช่น เงินทอง ที่ดิน สินค้าที่มีมูลค่า ความเหนียวแน่นของกลุ่ม และการสนับสนุนจากสมาชิก ฯลฯ หรือสินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น ความรู้ ทักษะ ความชำนาญพิเศษ ความชอบธรรม ชื่อเสียง ฯลฯ ทรัพยากรเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่ผู้กระทำการ (actor) นำไปใช้ให้เกิดอำนาจขึ้นได้ กระนั้นก็ตาม ทรัพยากรโดยตัวมันเองไม่ใช่อำนาจ แต่อำนาจจะเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมเท่านั้น โดยผู้กระทำการหรือผู้ใช้อำนาจที่มีทรัพยากรมากกว่า ย่อมสามารถใช้อำนาจในการควบคุมคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้มากกว่า ทางกลับกันหากเขามีทรัพยากรน้อยก็ย่อมใช้ใน

การควบคุมได้น้อย แต่จะหันมาใช้อิทธิพลในการจูงใจเพื่อให้คนคล้อยตามมากขึ้น
อย่างไรก็ดี การมีอำนาจในทางการเมืองนั้น มิได้ผันแปรไปตาม
ปริมาณของทรัพยากรแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่อำนาจยังขึ้นอยู่กับวิธีการใช้
ทรัพยากรเกิดอำนาจอีกด้วยซึ่งวิธีการใช้อำนาจเป็นศิลปะเฉพาะตัวที่ยากต่อการ
เลียนแบบได้ แต่ทว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการใช้อำนาจอย่างมีประสิทธิภาพ
และประสิทธิผล เช่น บางคนที่มีเงินทองมาก แต่อาจมีอำนาจไม่มากหากยังอ่อนหัด
ในวิธีการใช้อำนาจ ในทางตรงกันข้ามกับคนบางคนแม้จะมีเงินทองและทรัพย์สมบัติ
น้อยกว่า แต่อาจมีอำนาจสูงกว่าได้หากเขาสามารถใช้อำนาจอย่างชาญฉลาดได้

แนวคิดการสร้างเครือข่ายและการจัดองค์กรทางการเมือง

ในการศึกษา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายและการ
จัดองค์กรทางการเมือง นั้น ได้มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

1. การสร้างเครือข่าย คือ การสร้างเครือข่ายจากความสัมพันธ์ทางเครือ
ญาติ เพื่อนและผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ในสังคม ในการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่
ส่งผลต่อการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของผู้นำ คือ กลุ่มเครือญาติและเพื่อน
มีความสำคัญต่อบุคคลในการแสวงหาผลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ วูลฟ์ (1966, 16)
(อ้างในปริชา คุวินทร์พันธ์ 2543 : 359-365) เห็นว่าระบอบอุปถัมภ์จะเกิดขึ้นเมื่อ
เกี่ยวกับระหว่างเพื่อนที่ร่วมผลประโยชน์กันมาถึงจุดที่สมดุล คือเมื่อฝ่ายหนึ่งของคู่
สัมพันธ์มีฐานะเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ในการเสนอสิ่งของ และบริการต่าง ๆ เขาอ้าง
ถึงงานของพิท-รีเวอร์ส (Pitt-Rivers) ในการพรรณนาถึงความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์
ที่มีลักษณะแบบ “มิตรภาพที่ไม่สมดุล” (lop-sided friendship) (Pitt-Rivers
1954, 140) และยังได้อ้างถึงงานของเค็นนี่ (Kenny) ที่ให้ความหมายของความ
สัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ว่า การต่อสู้กับการเป็นคนที่ไม่มีความนับหน้าถือตา” (fight
against anonymity) (Kenny 1966, 136) ข้อแตกต่างจากความสัมพันธ์ระหว่าง
เพื่อนโดยทั่วไปคือ ระหว่างผู้อุปถัมภ์ กับผู้รับอุปถัมภ์ “การแลกเปลี่ยนสินค้าและ
บริการไม่อยู่ในลักษณะเท่าเทียมกันในคุณค่าของสิ่งที่แลกเปลี่ยน” (Wolf 1966,
16) บริการจากผู้อุปถัมภ์มีลักษณะที่ “ค่อนข้างชัดเจน” ซึ่งอาจเป็น “การช่วยเหลือ
ทางเศรษฐกิจและการป้องกันให้พ้น จากการบีบบังคับจากผู้มีอำนาจทั้งที่เป็นไปตม

กฎหมายหรือไม่ก็ตาม” ในขณะที่ผู้รับอุปถัมภ์จะตอบแทนด้วยสิ่งที่ไม่ปรากฏรูปร่างแน่ชัด เช่น การแสดงความเคารพ นบถถือ, การเสนอข่าวสาร, การหาเสียงสนับสนุนทางการเมือง เป็นต้น

วูลฟ์ ได้เสนอว่าภายใต้ความซับซ้อนของสังคมสมัยใหม่ ความสัมพันธ์ของญาติ ครอบครัว และเพื่อน ยังคงอยู่และซับซ้อนยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือทำให้สังคมสมัยใหม่ยังคงอยู่ได้ในเรื่องระบบอุปถัมภ์ วูลฟ์ ได้เสนอว่าเมื่อความเป็นเพื่อนที่มีการตอบแทนกันอย่างเท่าเทียมกันนั้นได้เสียดุล ระบบอุปถัมภ์จะเกิดขึ้นแทน นั่นคือความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันหมดไปกลายเป็นความสัมพันธ์ที่ฝ่ายหนึ่งมีทรัพยากรมากพอที่จะอุปถัมภ์คู่สัมพันธ์อีกฝ่ายหนึ่งได้ การแลกเปลี่ยนยังคงเป็นอยู่ในวงเล็ก ๆ ที่ยังคงมีพื้นฐานของการรู้จักกันเป็นส่วนตัว ในเรื่องระบบอุปถัมภ์นั้น วูลฟ์ เห็นว่าการจัดองค์กรแบบสมัยใหม่นั้นโดยอันที่แท้จริงแล้วหาได้เป็นตัวหลักของการจัดระเบียบสังคมแบบสมัยใหม่ที่ทุก ๆ สังคมมักจะยึดถือเหมือนกันหมด (universalistic principles) แต่เป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในรูปแบบต่างๆ ต่างหากที่ทำให้องค์กรนั้นอยู่ได้ เช่น ระบบพรรคพวก (cliques) กลุ่มแตกแยก (factions) เป็นต้น โดยเหตุนี้เราจะไม่สามารถเข้าใจการจัดระเบียบทางสังคม หากเรามองสังคมในรูปแบบที่เป็นทางการเท่านั้น หน้าที่ของนักมานุษยวิทยาก็คือการค้นหาความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความเป็นกันเองส่วนตัวที่เป็นกลไกต่าง ๆ เข้าหากันและทำให้สังคมหรือองค์กรนั้นคงอยู่ได้

2. กลุ่มญาติร่วมมือในสังคมที่ซับซ้อน (Corporate Kin Group in Complex Societies)

หน่วยเครือญาตินั้น เป็นกลุ่มที่มีตัวตนหรือกลุ่มความร่วมมือ (corporate group) มีอยู่ 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ กลุ่มเครือญาติที่ผูกพันด้วยที่ดิน ส่วนมากจะยึดถือหลักลูกชายคนโตเป็นผู้สืบทอดมรดก ลักษณะที่สองของหน่วยเครือญาติร่วมมือที่เรานับรวมกันเข้าด้วย คือกลุ่มเครือญาติแบบสายเดียว (unilineal kinship corporation) ที่นับกลุ่มญาติได้ 3-4 รุ่นอายุขึ้นไป

3. ชุมชนของการร่วมมือ (Corporate Communities)

ในปัจจุบันที่มีผลให้องค์กรที่เกิดขึ้นในส่วนอื่นของโลกและที่ซึ่งเรียกว่าชุมชนปิดที่มีการร่วมมือของชาวนา (closed corporate peasant community)

(Wolf 1955, 1957) ชุมชนดังกล่าว เช่น ชุมชนในอเมริกากลางเบื้องต้นและรวมถึงชาวกลาง “mit” ในรัสเซียและ “musha” ในตะวันออกใกล้จะพบในบริเวณที่อำนาจทางการบริหารส่วนกลางไม่สามารถหรือไม่เข้าได้เข้าถึงโดยตรง แต่ที่ซึ่งการจัดเก็บภาษีและการเกณฑ์แรงงานเป็นหน้าที่ของหมู่บ้านที่ร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวและที่ซึ่งหมู่บ้านสามารถรักษาหรือสร้างเครื่องมือในการบริหารโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสังคมของตนเอง ทั้งกลุ่มญาติที่มีการร่วมมือ และหมู่บ้านที่มีการร่วมมือของชาวนา (corporate kin groups and corporate descent villages) มีให้เห็นลดลงเรื่อย ๆ ในโลกสมัยนี้บางคนอาจอดใจไม่ได้ที่จะชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ในรูปแบบการจัดการองค์กรที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ การเริ่มต้นจากสังคมประเพณีไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น เช่น ในสังคมแถบเมดิเตอร์เรเนียนซึ่งเริ่มจากการร่วมมือในกิจกรรมที่ไม่ใช่เกษตรกรรม เช่น “maone” และ “commende” แม้ว่าในตอนแรกเริ่มเป็นองค์กรทางเครือญาติที่ร่วมมือกันในด้านการค้า หรืองานช่างฝีมือที่ต่อมาได้พัฒนาเป็นการจัดระเบียบองค์กรที่ร่วมมือในเชิงธุรกิจมากขึ้น

เพราะฉะนั้นกลุ่มร่วมมือทางเครือญาตินั้น จะพบได้ในกลุ่มที่เกี่ยวข้องยึดถือและต่อสู้เพื่อรักษาการสืบสายทางบิดา (patrimony) และที่ซึ่งการรักษาผลประโยชน์จะทำให้ได้ดีที่สุดก็โดยการคงไว้ซึ่งการร่วมมือของกลุ่มในลักษณะนี้เอง กลุ่มดังกล่าวจะต้องจำกัดและวางระเบียบเกี่ยวกับการนับญาติโดยการแต่งงานเพื่อที่จะควบคุมจำนวนคนที่ จะเข้ามามีส่วนร่วมในมรดกโดยการนับญาติทางสายบิดา หน้าที่ประโยชน์อีกประการหนึ่งของข้อจำกัดและกฎเกณฑ์ของความสัมพันธ์โดยการแต่งงานดังกล่าวคือการเข้มงวดกับจำนวนของการร่วมมือกับปัจเจกบุคคลอื่น โดยการไม่ยอมรับปัจเจกบุคคลให้เข้ามาเป็นสมาชิกง่าย ๆ การร่วมมือทางเครือญาติในหมู่บ้านก็คือวิธีที่จะเอาชนะกลุ่มร่วมมืออื่นๆ ที่ปัจเจกบุคคลใดอาจจะหาทางจัดตั้งขึ้นมา ทั้งนี้โดยการยอมให้มีการแข่งขันกันระหว่างการจัดความสัมพันธ์กับญาติโดยการแต่งงานกับญาติทางสายโลหิต ปรีชา คูวินทร์พันธ์ (2543 : 359-365)

4. การร่วมมือที่มีบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Individual-Centered Coalitions)

ในสถานการณ์ที่ที่ดินและแรงงานกลายเป็นสินค้าที่ซื้อขายได้นั้น

การร่วมมือทางเครือญาติจะสูญเสียการผูกขาดในทรัพยากรและบุคคลในกลุ่ม ในกรณีนี้ปัจเจกบุคคลมี “อิสระ” ในการร่วมมือกับปัจเจกบุคคลอื่น ๆ เพื่อเพิ่มพูนทรัพยากรในส่วนของตนไม่ว่าในด้านเศรษฐกิจหรือในการแต่งงานหากคู่ครอง ยิ่งไปกว่านั้นโอกาสและความสะดวกของการโยกย้ายและเคลื่อนที่ที่สะดวกมากขึ้น ได้นำมาเพื่อการเพิ่มขึ้นของส่วนประกอบของทรัพยากรต่าง ๆ รวมไปถึงความรู้ อิทธิพลที่นำเข้ามาใช้เป็นแนวทางในการเข้าถึงสินค้าหรือบุคคล การไม่มีข้อจำกัดของการแต่งงานในเชิงทฤษฎีนั้น อาจจะเข้าใจว่าเป็นการขยายโอกาสในการเลือกคู่ครองได้เท่ากับเป็นการเสนอกฎที่จะช่วยให้ส่วนประกอบของทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและสังคมให้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงความสามารถในการเลือกคู่ครอง ไม่ได้หมายความว่าความมากไปกว่าความสามารถที่จะรวบรวมทรัพยากรในฐานะที่เป็นสินค้าจำหน่ายในตลาดอย่างหนึ่งนั่นเอง ในแง่ทฤษฎีนักธุรกิจที่ร่ำรวยและคนขอทานอาจมีอิสรภาพเท่าเทียมกันในการแต่งงานกับธิดาของกษัตริย์ เช่นเดียวกันที่ทั้งสองมีอิสระที่จะหลบหนีอนโต้สะพานในกรุงปารีส และในเหตุการณ์ทั่ว ๆ ไป เราจะพบว่าทั้งช่องทางที่จะเข้าถึงทรัพยากรและความสามารถที่จะเพิ่มพูนส่วนประกอบต่าง ๆ โดยอาศัยสายสัมพันธ์แห่งการแต่งงานนั้นไม่เท่าเทียมตลอดทั่วทั้งโครงสร้าง นอกจากแง่มุมของการกระจายทรัพยากรแล้ว การกระจายตัวของประชาชนที่แตกต่างกันในแง่ของทรัพยากรนั้นเป็นที่รู้จักกันในนาม “ระบบชนชั้นทางสังคม” ถ้ามองจากแง่มุมของนักมานุษยวิทยาที่สนใจในเรื่องเครือญาติแล้ว จะเห็นว่าวงจรของความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติอาจจะซ้อนเหลื่อมกันอยู่ ซึ่งเราอาจเรียกเขตเครือญาติ (kinship regions) ข้อผูกพันทางเครือญาติถือว่าเป็นทรัพยากรชุดหนึ่งที่บุคคลหรือครอบครัวสามารถใช้เป็นประโยชน์ได้ระดับหนึ่ง ความแตกต่างของพันธมิตรทางเครือญาติ (kinship alliances) เป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการกำหนดเส้นแบ่งการชนชั้นทางสังคม ดังที่ชัมปีเตอร์ (Chumpeter) ได้กล่าวไว้ “ครอบครัวไม่ใช่บุคคลที่จะเป็นหน่วยที่แท้จริงของชนชั้น และทฤษฎีทางชนชั้น”

5. ความร่วมมือระหว่างญาติในสถานการณ์ที่ไม่ใช่ญาติ (Cooperation of Kin Non- Kin Situations)

นอกจากการผูกพันกับครอบครัวจะช่วยกำหนดอัตราความเชื่อถือของสังคมแล้ว ยังช่วยกำหนดโครงสร้างของลักษณะของทรัพยากรทางสังคมที่บุคคล

มีอยู่ในการติดต่อกับคนนอกขอบเขตของญาติพี่น้องด้วย ความสัมพันธ์ทางเครือญาติในการปฏิบัติภารกิจต่างข้างต้นให้ประโยชน์สองอย่างที่ทำให้ไม่ได้จากความสัมพันธ์ที่ไม่ใช่ญาติ ประการแรกคือความสัมพันธ์ระหว่างญาตินั้นเป็นผลมาจากการประสานให้เป็นหนึ่งเดียวกันในช่วงของการเรียนรู้ระเบียบสังคม ความไว้วางใจกันที่เกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัวนั้นสามารถที่จะเปลี่ยนให้เป็นการร่วมมือในกิจการที่อยู่นอกกลุ่มญาติ (กิจการสาธารณะ) ได้ ปรีชา คุวินทร์พันธ์ 2543: 369)

6. ชนิดของความสัมพันธ์แบบเพื่อน (Kins of friendship)

สายสัมพันธ์ทางเครือญาติจะผสมกับสายสัมพันธ์แบบเพื่อนตรงข้ามกับสายสัมพันธ์แบบญาติ ข้อผูกพันแบบปฐมภูมิในคู่สัมพันธ์ระหว่างเพื่อนหาได้เกิดขึ้นเพราะได้กำหนดกันไว้แล้ว ความเป็นเพื่อนเป็นสิ่งที่ต้องชวนชวนให้ได้มาด้วยตนเอง ถ้าเราต้องการวิเคราะห์ความเป็นเพื่อนในแง่สังคมวิทยาแล้ว เราต้องแยกความสัมพันธ์นี้เป็น 2 ชนิดด้วยกัน คือ ชนิดแรกเรียกว่าความเป็นเพื่อนทางความรู้สึกและอารมณ์ (expressive or emotional friendship) ชนิดที่สองความเป็นเพื่อนเชิงกลไก (instrumental friendship) ในแง่ของคู่สัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายนั้น ความเป็นเพื่อนในทางอารมณ์เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง (ego) กับบุคคลที่สอง (alter) โดยที่ทั้งต่างรับความพึงพอใจในด้านอารมณ์จากอีกฝ่ายหนึ่ง ความสัมพันธ์นี้เป็นไปเชิงจิตวิทยาแน่นอนว่า ข้อเท็จจริงที่ว่าความสัมพันธ์แบบนี้สร้างความพอใจเพิ่มเติมให้อีกฝ่ายหนึ่งที่รู้สึกขาดดุลในความพอใจทางจิตใจจะทำให้เราต้องพิจารณาคุณลักษณะทางสังคมของความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วย คำถามที่เราต้องถามคือ ภายใต้อารมณ์อย่างใดที่เราคาดหวังว่าจะพบความไม่สมดุลทางอารมณ์ (emotional deficit) ในบุคคล 2 คน ที่ถูกใจให้เข้ามามีความสัมพันธ์กันในลักษณะดังกล่าว ในการพิจารณาอาจมองว่าความเป็นเพื่อนในแง่เป็นพลังในการสร้างสมดุลให้กลับคืนมา ผู้เขียนคิดว่าเราอาจจะพบความเป็นชนเพื่อนทางอารมณ์ได้ในภาวะทางสังคมที่ปัจเจกบุคคลมีความผูกพันกันอย่างแน่นหนา เช่น ในชุมชน และกลุ่มสังฆญาติ (lineage) และที่ซึ่งโครงสร้างสังคมไม่ปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนย้ายเปลี่ยนแปลงไปในทางสังคมและภูมิศาสตร์ (social and geographical mobility) ในสถานการณ์เช่นนี้บุคคลจะมีช่องทางเข้าถึงธรรมชาติและสังคมก็โดยอาศัยความผูกพันกับกลุ่ม ความเป็นเพื่อนจึงมีความสำคัญในด้านการผ่อนคลาย

อารมณ์และการระบายอารมณ์จากความเครียดและแรงกดดันจากการทำตามบทบาท (role-playin) (ปริชา คุวินทร์พันธ์ 2543: 371-372)

7. กลุ่มพรรคพวก (Cliques)

ปริชา คุวินทร์พันธ์ (2543: 379-380) จะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนจะครอบคลุมบทบาททั้งหมดของทั้งสองฝ่ายที่สัมพันธ์กัน แต่ในความสัมพันธ์แบบพรรคพวกที่จะกล่าวถึงนี้จะเกี่ยวกับบทบาทข้อหนึ่งที่สัมพันธ์กับงานหรือกิจกรรมเฉพาะอย่าง กระนั้นก็ตาม กลุ่มพรรคพวกจะสนองตอบต่อจุดประสงค์ที่มากกว่าหรือนอกเหนือไปจากที่กำหนดไว้เฉพาะขององค์กรที่เป็นทางการนั้น ๆ ปกติแล้วในความสัมพันธ์แบบนี้มักจะมีส่วนประกอบของความชอบพอกันเป็นส่วนตัวด้วย ซึ่งสามารถใช้ต่อต้านข้อเรียกร้องที่เป็นทางการขององค์กร เพื่อให้ชีวิตในองค์กรเป็นที่ยอมรับและมีความหมายมากขึ้น ที่สำคัญคือช่วยให้ปัจเจกบุคคลลดความรู้สึกที่ว่าตนเองถูกบังคับควบคุมโดยพลังอำนาจที่อยู่นอกการควบคุมของตน และทำให้บุคคลรู้ถึงควมมีตัวของตัวเองในการพูดคุยอย่างสนิทสนมในกลุ่มเล็ก ๆ แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวก็มีหน้าที่ประโยชน์เชิงกลไกด้วยในการทำให้สถานการณ์ที่ไม่สามารถทำนายล่วงหน้าให้อยู่ในสถานะที่สามารถทำนายได้ สถานการณ์เช่นนี้จะยิ่งชัดเจนในสภาพสังคมที่มีความแตกต่างในเรื่องของอำนาจ ผู้ใหญ่และผู้ย่อยสามารถรวมกันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อทำให้ความสัมพันธ์ตามข้อกำหนดเป็นไปอย่างราบรื่นหรือเพื่อป้องกันการสอบสวนจากภายนอกและการแข่งขันภายใน ตลอดจนการหาความสนับสนุนเพื่อความก้าวหน้าหรือความต้องการอื่น ๆ

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป จากรายละเอียดของทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถอธิบายการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของฐานอำนาจการเมือง โดยเริ่มจากการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของนักการเมือง ที่ต้องสร้างฐานอำนาจทางการเมือง รักษาฐานคะแนนเสียงของตนไว้ให้ได้ยาวนานและมั่นคงที่สุด

โดยมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเรื่อง อุปถัมภ์ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ เพื่อที่จะเข้าใจถึงสภาพของการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองได้ชัดเจนอีกทั้งจะเห็นว่าระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและเพื่อนเป็นส่วนหนึ่งของระบบอุปถัมภ์ โดยฐานเสียงส่วนใหญ่ที่คอยช่วยสนับสนุนนักการเมืองมีอยู่ 3 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรก คือ กลุ่มนักการเมืองระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดและระดับประเทศที่คอยช่วยเหลือ เช่น ให้การสนับสนุนในด้านทุนทรัพย์ คน พื้นที่ เป้าหมาย การวางกรอบหรือแผนยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ในการหาเสียง ส่วนที่สอง ได้แก่ กลุ่มเครือญาติหรือวงศ์ตระกูลหรือญาติพี่น้อง ที่คอยเชื่อมโยงไปยังกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มข้าราชการ, กลุ่มนักธุรกิจกลุ่มผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน), กลุ่มสตรี, กลุ่มนักวิชาการ และส่วนที่สาม ได้แก่ กลุ่มอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากกลุ่มนี้ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแพทย์ประจำตำบล กลุ่มผู้นำทางศาสนา หรือกลุ่มองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้น ในกระบวนการให้ได้มาซึ่งฐานอำนาจหรือการสร้างเครือข่ายทางการเมืองนั้นปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกือบทุกองค์การก็มีทั้งฐานอำนาจทางสังคม ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง การสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของฐานอำนาจการเมือง ให้เข้มแข็งจะต้องมีการวางฐานให้เข้มแข็ง ทั้งคน เงิน พื้นที่ และเป้าหมาย ในการกำหนดคนจะต้องมีการแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจนอาจจะแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบุนลงสำรวจและฝ่ายบู้ลงแจกจ่าย ฝ่ายบุนลงพื้นที่สำรวจข้อมูล คือ ประสานคนในเขตพื้นที่ว่ามีใครมีบทบาทหรือมีอิทธิพลในชุมชนแล้วเข้าไปพูดคุยเจรจาต่อรองแลกเปลี่ยนเสนอแนวคิด นโยบายหรือผลประโยชน์ต่างๆ ให้กลุ่มผู้เป็นฐานคะแนนเสียงได้เข้าใจในเจตนาของผู้ลงสมัคร ในส่วนฝ่ายบู้ลงพื้นที่เพื่อนำทรัพยากรที่มีไปมอบให้ในสิ่งที่ฐานคะแนนเสียงต้องการทั้งเงินทุนและเสนอผลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ให้อย่างพอใจ ในการแบ่งบทบาทหน้าที่กันในการเข้าไปเชื่อมโยงกับกลุ่มเครือข่ายหรือองค์กรเพื่อที่จะได้คะแนนเสียงจากกลุ่มมวลชนและประสิทธิผลในการต่อลงแบบนี้จะได้คะแนนเสียงจากประชาชนอย่างท่วมท้น

เอกสารอ้างอิง

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, **หลักรัฐศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ม.ป.ป.)

ปรีชา คูวินทร์พันธุ์, ระบบอุปถัมภ์กับเศรษฐกิจท้องถิ่น : ศึกษากรณีเฉพาะในอำเภอวังทอง. **วารสารสังคมศาสตร์ 19 (มีนาคม) :56-62 (2539)**

ระบบอุปถัมภ์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

ปรีชา คูวินทร์พันธุ์, อมรา พงศาพิชญ์และคณะ, **ระบบอุปถัมภ์**. กรุงเทพฯ ศูนย์หนังสือ, 2543.

ยศ สันตสมบัติ, **มนุษย์กับวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) 2544.

นลินี ต้นธวนิตย์, **การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชนบทไทย: ศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านที่มีโครงกาของรัฐและหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนาของรัฐ**” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (สังคมวิทยา) แผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

พททิสาน ชุมพล และคณะ, **คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย**, อ้างอิงใน พระสันติ สุนดิธมโม (เจ้าธีวัฒนกุล) วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2553,

เดชะ สิทธิสุทธิ์, **การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของกลุ่มการเมืองใน การเมืองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่ม “สันติธรรม” ในเทศบาลเมืองนครปฐม**” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. อ้างอิง พันตรีสุทิน บัวตุ้ม, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2549.

Lasswell, Harold D. (1950). **Politics : Who Gets What, When and How**. New York : McGraw-Hill Books Company Inc.

Mills. C. Wright (1956). **The Power Elite**. New York : Oxford University Press.

Mills. C. Wright (1963). **Power Politics and People**. New York : Ballantine Books. Inc.